

METODICKÝ LIST

Názov metodického listu
<u>Návrat strateného syna (Rembrandt van Rijn, 1661-69)</u>
Téma: odpustenie, prijatie, vzťahy, rodina Kľúčové slová: vzťahy, rodina, odpustenie, prijatie, sebprijatie, milosrdenstvo, porozumenie, empatia, tvorivá dramatika, živý obraz, performancia.
Meno a priezvisko autora/autorky
Mgr. Daniela Čarná, PhD.
Vyučovaci predmet/Vzdelávacia oblasť
Človek a hodnoty v prepojení na Umenie a kultúru. Prepojenie náboženskej výchovy, etickej výchovy a výtvarnej výchovy.
Ročník a zaradenie do inovovaného ŠVP <i>(krátke zhrnutie v akej súvislosti, resp. rozsahu sa zvolená problematika nachádza v ŠVP)</i>
Vo všeobecnosti je metodický list možné využiť na 1. aj 2. stupni ZŠ, ako aj na osemročných gymnáziách. Nosnými predmetmi sú náboženská výchova a výtvarná výchova. Charakteristika a ciele vyučovania výtvarnej výchovy: Výtvarná výchova integruje zložky citovej a rozumovej výchovy . Uvádza dieťa do operačného priestoru výtvarnej tvorby, ktorá predstavuje komplexný spôsob poznávania sveta , na ktorom sa v harmonickom vzťahu podieľajú všetky zložky osobnosti: senzibilita i racionalita, intuícia aj intelekt, fantázia, temperament, vedomé aj nevedomé duševné aktivity... V takejto úplnosti je poznávanie v súlade s prežívaním a je v ňom preklenutá aj nie celkom úplná rozumová poznateľnosť sveta. Cieľom takéhoto poznávania je rozvoj jedinečnosti osobnosti dieťaťa, ktorý smeruje k celistvému, nadpragmatickému vzťahu k svetu a k svojmu miestu v ňom. Je to smerovanie k budovaniu si vlastných predstáv, k vytváraniu vlastných tvorivých riešení a k vyjadrovaniu svojho názoru. Výtvarná výchova plní svoje aktuálne kultúrne poslanie. Otvára žiakovi možnosti zaradiť sa do kultúrnej tradície na úrovni súčasného myslenia. Tak ako vo vývoji druhu plní umenie funkciu kultivácie a humanizácie, tak aj v osobnom vývine, vyjadrovanie sa prostriedkami umenia funguje ako katalyzátor vlastného začleňovania sa jednotlivca do kultúry. Vyplýva to zo stále aktuálnych prapôvodných potrieb prejavu: potreba zanechať stopu, označiť priestor a vec, artikulovať tvar a zvuk, urobiť gesto, predstierať a napodobňovať, interpretovať, hrať sa a preštrukturovať skutočnosť. V prípade výtvarnej výchovy sa na prvom stupni ZŠ v 1.- 2. ročníku dá metodický list

prepojiť s obsahovým štandardom - *výraz portrétu, výtvarná interpretácia výrazu*, v 3. a 4. ročníku sa viaže k tematickým celkom: *Výtvarné činnosti inšpirované dejinami umenia, Škola v galérii, Výtvarné vyjadrovacie prostriedky*.

Odporúčame však jeho využitie na druhom stupni ZŠ a v nižších ročníkoch gymnázií (1. - 4. ročník) s osemročným štúdiom. Konkrétne v piatom ročníku ZŠ je téma prepojitelná s tematickými celkami *Výtvarná činnosti inšpirované dejinami umenia a Škola v galérii*. Tieto tematické celky sú síce podľa názvu totožné s tematikami uvedenými pri prvom stupni ZŠ, ale v praxi a aj podľa vzdelávacích štandardov ich rozvíjajú na úrovni primeranej starším žiakom.

Obsahový štandard (5. ročník ZŠ): mozaika (z papiera alebo rôznych materiálov) alebo maľba (vlastný motív žiaka, formálna inšpirácia z dejín umenia); výtvarná interpretácia vybraného umeleckého diela podľa videnej reprodukcie (alebo diela v galérii); výtvarné dielo (o rozmeroch, autorovi, dobe vzniku, technike, námete); orientácia v galérii (príp. virtuálnej galérii) – vyhľadávanie diel, ich slovná interpretácia.

Uvedené tematické celky sa opakujú aj v ďalších ročníkoch. Inou možnosťou je preto zaradenie témy napr. do siedmeho ročníka ZŠ (tercia), kde sa vyskytujú nasledujúce obsahové štandardy: slovo a obraz (porovnanie slovného opisu a zobrazenia toho istého motívu); výtvarná interpretácia umeleckého diela podľa slovného opisu inej osoby a podľa vlastného videnia diela v galérii (alebo reprodukcie); vlastný opis (námetu, témy, príbehu výtvarného diela v galérii - na reprodukcii).

Z hľadiska chronologického zaradenia autora obrazu *Návrat strateného syna* je ideálne zaradenie do 8. ročníka ZŠ (kvarta). Vo vzdelávacích štandardoch opäť nachádzame tematický celok *Výtvarné činnosti inšpirované dejinami umenia*. Obsah sa sústreďí na obdobie baroka: barokové umenie (barokové maliarstvo, sochárstvo, architektúra, odievanie, typografia ...); výtvarné reakcie žiakov na vybraný barokový artefakt. Výkonový štandard určuje rozpoznať typické znaky barokového maliarstva, sochárstva a architektúry.

Náboženská výchova:

Z hľadiska náboženskej výchovy je cieľom vyučovania vytvoriť prostredie pre otvorený dialóg o postojoch a hodnotách, ktoré človeka formujú, motivujú a vedú k jeho konaniu z hľadiska kresťanských životných postojov. Na základe konkrétneho podobenstva vedie vyučovanie žiakov k schopnosti hlbšie chápať vlastné konanie aj konanie druhých ľudí, prehĺbiť pohľad na vnímanie viny, odpustenia a prijatia z pohľadu kresťanstva a posilniť tak rast osobnosti, zdravé medziľudské vzťahy a osobný vzťah k Bohu.

Náboženská výchova, konkrétne vzdelávacie štandardy pre nižšie stredné vzdelávanie – Katolícka cirkev, uvádzajú v tematickom celku *Hľadanie pravdy o sebe* (6. roč.) v inšpiratívnom ŠkVP tieto ciele témy (afektívne): uvedomiť si hodnotu človeka v stvorení na Boží obraz, bez ohľadu na vzhľad a výkon; na modelovej situácii vnímať existenciu vlastnej viny; uvedomiť si svoje hranice. Psychomotorické ciele: **osvojiť si vonkajšie prejavy úcty k človeku; na modelových situáciách formovať návyk správneho zaobchádzania s vinou (pocit viny, vedomie viny).**

Tematický celok *Konať v pravde* (6. roč. ZŠ) uvádza vo výkonovom štandarde iŠVP požiadavky: sformulovať príklady skutkov telesného i duchovného milosrdenstva; posúdiť na konkrétnych situáciách postoj spoločnosti k pravde, láske a spravodlivosti; vysvetliť pojem sociálneho hriechu. Obsahový štandard: zodpovednosť za druhých z pohľadu prirodzenej

morálky („zlaté pravidlo“); skutky lásky (skutky telesného a duchovného milosrdenstva). V 7. ročníku je tematický celok *Sloboda a rozhodnutie*, ktorý vo výkonovom štandarde uvádza: **posúdiť niektoré biblické príbehy o slobodnej voľbe človeka a jej dôsledky; poukázať na dopad rozhodnutí človeka na jeho osobný život, život spoločnosti i na večný život.** Obsahový štandard: slobodné rozhodnutie (nutnosť voľby a jej pravidlá); sloboda a zodpovednosť; princípy rozhodovania (autonómna a heteronómna morálka).

Etická výchova:

Z hľadiska etickej výchovy je cieľom vyučovania vytvoriť otvorenú atmosféru pre dialóg o hodnotách, postojoch a vzťahoch žiaka, a to prostredníctvom diskusie o prečítanom texte a obraze a následnej rolovej simulačnej hre, rozvíjajúcej schopnosť rozlišovať korene a motivácie nášho konania a učiť sa budovať plnohodnotné vzťahy v komunite.

Etická výchova v 6. ročníku ZŠ pracuje s tematickým celkom *Pozitívne vzory správania v histórii a literatúre*. Výkonový štandard: vysvetliť pojmy - vzor, model, idol, ideál; rozlíšiť pozitívne a negatívne vzory historických postáv; analyzovať vlastnosti zobrazených vzorov; posúdiť, ktoré vlastnosti vzoru je vhodné si osvojiť; diskutovať o morálnych dilemách. V tom istom ročníku je tiež tematický celok *Etické aspekty vzťahu vo vlastnej rodine*, kde je obsahový štandard v znení: rodina, v ktorej žijem; komunikačné zručnosti v rodine; sociálne zručnosti v rodine; tolerancia a rešpektovanie autority; súrodenecké vzťahy.

Odporúčané využitie metodického listu na výtvarnej výchove v 5., 7. alebo 8. ročníku ZŠ. V prípade náboženskej výchovy v 6. alebo v 7. ročníku ZŠ. V prípade etickej výchovy v šiestom ročníku ZŠ.

Hodinová dotácia

2 x 45 minút (90 minút)

Edukačný cieľ

- Budovať schopnosť žiakov interpretovať text a čítať obraz (prispieť k rozvoju vizuálnej gramotnosti).
- Rozvíjať schopnosť formálnej a obsahovej analýzy textového a obrazového diela a jeho interpretácie.
- Viesť žiakov k diskusii o význame odpustenia, prijatia, úspechu aj neúspechu, ktoré majú svoje miesto v živote každého človeka, o vzťahoch v rodine, rodičovských, súrodeneckých a priateľských vzťahoch medzi spolužiakmi, o morálnom princípe v nás (etickej výchove) či o osobnom vzťahu k Bohu ako milujúcemu otcovi (náboženská výchova).
- Z hľadiska výtvarnej výchovy je cieľom vyučovania podporiť vizuálnu gramotnosť žiakov v prepojení na dejiny umenia a rozšíriť využívanie klasických médií o nové zručnosti a médiá vyjadrenia (živá socha, tvorivá dramatika, akčné umenie), prostredníctvom vlastnej tvorivej činnosti (pohybovej interpretácie) a osobného zážitku žiaka, zahŕňajúceho mimoslovné, emotívne a nevedomé zložky osobnosti.

Výchovný cieľ

Vytvoriť otvorené a bezpečné prostredie pre rozvoj schopnosti formulovať svoj názor a akceptovať názor spolužiaka.

V konfrontácii či stotožnením sa s rôznymi rolami postáv z podobenstva o márnoträtnom synovi (otec, mladší syn, starší syn, sluha) sa žiak prostredníctvom rolovej hry a následnej diskusie učí vyjadriť svoj hodnotový postoj a akceptovať názor druhých, pričom cez prvky tvorivej dramatiky integruje emotívnu stránku osobnosti a do interpretácie zapája svoj vlastný príbeh. Prispieva k formovaniu a formulovaniu vlastného hodnotového systému žiaka a rozvoju nových zručností a schopnosti interpretovať, t. z. pozrieť sa na tému (problém) z rôznych perspektív.

Teoretický základ

Rembrandt van Rijn: Návrat márnoträtného syna
1661-1669, olej na plátne, 265 x 205 cm, zbierka Ermitáž, Petrohrad

Metodika pracuje s textovou a obrazovou analýzou podobenstva o stratenom synovi a jeho stvránení v umení Rembrandtom van Rijnom; využíva prvky tvorivej dramatiky a performancie, ktoré integrujú komplexné vnímanie žiaka nielen na racionálnej, ale aj emotívnej úrovni. Zároveň prispieva k budovaniu vizuálnej gramotnosti - schopnosti „čítať“ obraz cez jeho formálne a obsahové prvky a interpretovať ho prepojením na vlastnú osobnú skúsenosť a zážitok. Využíva prvky rolovej hry, ktorá sa v praxi využíva na každom z uvedených predmetov. Pracuje s prepojením textu, obrazu a vlastnej tvorivosti a prispieva k čítaniu s porozumením a schopnosti interpretovať.

Literatúra:

Gombrich, Ernst Hans: *Príbeh umění*, Phaidon, Praha, 1989

Šabouk, Sáva a kol.: *Encyklopedie světového malířství*, Academia, Praha, 1975

Henri, J. M. Nouwen: *Návrat márnoträtného syna*, Dobrá kniha, Trnava, 1997

Metodológia

Vyučovacia hodina prebieha v školskej učebni formou úvodnej interpretácie textu, prepojením textu, obrazu a diskusie o téme výtvarného diela v prepojení na osobnú skúsenosť a tvorivú aktivitu.

(Dielo Rembrandt: Márnoträtný syn je premietané na stenu alebo vytlačené vo forme farebnej reprodukcie).

1. vyučovacia hodina (45 min.): náboženská, etická výchova

Podobenstvo o márnoträtnom synovi:

„Istý človek mal dvoch synov. Mladší z nich povedal otcovi: "Otec, daj mi časť majetku, ktorá mi patrí." A on im rozdelil majetok. O niekoľko dní si mladší syn všetko zobral, odcestoval do ďalekého kraja a tam svoj majetok hýrivým životom premárnil. Keď všetko premrhal, nastal v tej krajine veľký hlad a on začal trieť núdzu. Išiel teda a uchytil sa u istého obyvateľa tej krajiny a on ho poslal na svoje hospodárstvo svine pásť. I túžil nasýtiť sa aspoň strukmi, čo žrali svine, ale nik mu ich nedával. Vstúpil teda do seba a povedal si: "Koľko nádenníkov u môjho otca má chleba nazvyš, a ja tu hyniem od hladu. Vstanem, pôjdem k otcovi a poviem

mu: Otče, zhrešil som proti nebu i voči tebe. Už nie som hoden volať sa tvojím synom. Prijmi ma ako jedného zo svojich nádenníkov." I vstal a šiel k svojmu otcovi. Ešte bol d'aleko, keď ho zazrel jeho otec, a bolo mu ho ľúto. Pribehol k nemu, hodil sa mu okolo krku a vybozkával ho. Syn mu povedal: "Otče, zhrešil som proti nebu i voči tebe. Už nie som hoden volať sa tvojím synom." Ale otec povedal svojim sluhom: "Rýchlo prineste najlepšie šaty a oblečte ho! Dajte mu prsteň na ruku a obuv na nohy! Prived'te vykrmené teľa a zabite ho. Jedzme a veselo hodujme, lebo tento môj syn bol mŕtvy, a ožil, bol stratený, a našiel sa." A začali hodovať. Jeho starší syn bol práve na poli. Keď sa vracal a približoval sa k domu, počul hudbu a tanec. Zavolať si jedného zo sluhov a pýtal sa, čo sa deje. Ten mu povedal: "Prišiel tvoj brat a tvoj otec zabil vykrmené teľa, lebo sa mu vrátil zdravý." On sa však nahneval a nechcel vojsť. Vyšiel teda otec a začal ho prosiť. Ale on odpovedal otcovi: "Už toľko rokov ti slúžim a nikdy som neprestúpil tvoj príkaz, a mne si nikdy nedal ani kozliatko, aby som sa zabavil so svojimi priateľmi. No keď prišiel On mu na to povedal: "Syn môj, ty si stále so mnou a všetko, čo ja mám, je tvoje. Ale patrilo sa hodovať a radovať sa, lebo tento tvoj brat bol mŕtvy, a ožil, bol stratený, a našiel sa." tento tvoj syn, čo ti prehýril majetok s neviestkami, pre neho si zabil vykrmené teľa." (Lk 15, 11-32); podľa: Sväté písmo, Spolok sv. Vojtecha, Trnava, 1998

Podnety na diskusiu

Ako vnímam podobenstvo ja osobne, ako sa ma dotýka?

- Podobenstvo o Márnokratnom synovi ako jediný z evanjelistov spomína sv. Lukáš. Ktoré sú pre teba kľúčové slová textu podobenstva? Vyber si desať slov ktoré v texte ty osobne považuješ za dôležité a navzájom si ich porovnaj. (Môžete ich predniesť aj ako báseň.)
- S ktorou postavou v podobenstve sa stotožňuješ, kým z tohto príbehu by si chcel byť? Každý z nás sa v živote niekedy ocitne v situácii márnokratného syna/dcéry, ale aj v situácii „staršieho brata/sestry“. Teda toho, kto v niečom urobil chybu, a dokázal si ju priznať aj toho, ktorý sa cíti ukrivdený, žiarli na mladšieho brata (či sestru, spolužiaka či spolužiačku), považuje sa za toho lepšieho a spravodlivejšieho.
- Aký je príbeh staršieho brata, o ktorom sa z podobenstva toho veľa nedozvedáme? Ako by mohol pokračovať? Kto by mohli byť osoby v pozadí obrazu? Myslíš že sa obaja bratia nakoniec zmierili?

Rodina/ vzťahy

- Rodina je miesto, kde sa človek cíti byť milovaný, prijatý za každých okolností, v dobrom aj zlom, v radoostiach aj v problémoch, v neúspechoch či zlyhaniach. Čo znamená rodina pre mňa, v mojej konkrétnej životnej situácii, v mojom životnom príbehu?
- Aké rôzne modely vzťahov v rodine medzi súrodencami môžu existovať/ aké existujú v tej tvojej? Koľko detí by si raz chcel/a mať ty?
- Nevieme, ako sa dvaja bratia v podobenstve volajú, do dejín vstúpili pod menom „stratený (márnokratný) syn“ a „starší brat“. Nevieme, či majú ďalších súrodencov, rovnako sa nič nedozvedáme o ich mame, ktorá v podobenstve nevystupuje. Otcovský, ale aj materský prvok je tu však zastúpený v postave otca ako symbole Boha, ktorý je komplexný, zahŕňa v sebe vlastnosti otca aj matky.

Odpustenie

- Každý z nás už zažil pocit krivdy. Spomenieš si na situáciu, keď si ho prežíval ty? Keď sa na situáciu pozrieš s odstupom času, naučil si sa z nej niečo/ obohatila ťa niečím?
- Ako si na tom s odpúšťaním ty? Spomínaš si na situáciu, kedy bolo pre teba ťažké niekomu odpustiť? Čo ti vtedy pomohlo?
- Každý z nás niekedy robí aj chyby a potrebuje zažiť odpustenie a prijatie tých druhých aj napriek chybám, ale potrebuje sa naučiť odpúšťať aj sebe samému. Zažil si situáciu, kedy bolo pre teba ťažké odpustiť sebe samému?

Pozrite sa na reprodukciu obrazu Rembrandta Van Rijna a zamerajte sa na jednotlivé postavy – kto je kto? Pri niektorých postavách v pozadí to nevieme presne, môžeme však zapojiť aj našu predstavivosť, fantáziu, intuíciu. Všimnite si jednotlivé detaily, ako sú ruky otca, nohy syna, pohľad staršieho brata... Čo všetko z nich vieme vyčítať?

Záver: Vyber si ktorúkoľvek z postáv, ktorá ťa niečím oslovila, a napíš krátku úvahu o tom, ako jej život pokračoval po stretnutí s otcom v podobenstve. Napr. či sa postava vrátila „do starých koľají“ predchádzajúceho života, alebo niečo zmenila na základe tohto silného zážitku a skúsenosti, prípadne či nachádzaš paralelu z podobenstva aj v tvojom živote a obdobnom príbehu.

Praktické úlohy

Rembrandt van Rijn: Návrat mánotratného syna
1661-1669, olej na plátne, 265 x 205 cm, zbierka Ermitáž, Petrohrad

Praktická časť metodiky podporuje schopnosť tvorivého čítania a interpretácie obrazu cez tzv. živý obraz a schopnosť vcítania sa do jednotlivých postáv.

2. vyučovacia hodina (45 min.): výtvarná výchova

Pomôcky: farebná reprodukcia obrazu Mánotratný syn od Rembrandta, alebo jeho projekcia na stenu/ na plátno, rekvizity: šále, šatky, plachty... (nie sú nevyhnutné), fotoaparát, papiere A4, fixky

Vytvorte živý obraz podľa diela Mánotratný syn od Rembrandta. (Living picture - využíva sa v divadle od 19. storočia, aj v umení performance v 20. storočí). Rozdeľte žiakov do skupín, pričom každá z nich bude mať inú úlohu (príprava 20 min., realizácia: prezentácia pred spolužiakmi: 10 min., záverečná diskusia: 15 min.):

1. skupina: 7 študentov: 6 hercov + 1 režisér:

Dobre si obraz ešte raz všimnite a skúste zahrať jednotlivé postavy na obraze (môžete použiť

aj rekvizity, ako šatky či plachty) – počas prezentácie na chvíľu „zamrznite“ ako v hre na zamrznuté sochy. Skúste vymyslieť a následne zahrať aj to, ako scéna Rembrandtovho obrazu pokračovala. Čo sa dialo potom ako zachytáva scéna na obraze?

2. skupina.: 3-5 študenti (podľa počtu žiakov):

Čo si ktorá z postáv na obraze myslí? Podobne ako v bublinách v komiksoch, skúste sa vcítiť do postáv a napíšte na papier, čo podľa vás ktorej z postáv „beží hlavou“ (nie čo hovorí, ale čo si myslí, keďže nie vždy je to to isté). – Texty môžete priradiť k postavám zo skupinky č.1, počas toho ako budú hrať „zamrznuté“ postavy na obraze.

3. skupina: 3-5 študenti (podľa počtu žiakov, skupiny môžu byť aj dve):

Predstavte si že ste reportéri, ktorí majú priniesť reportáž o udalosti zachytenej na obraze do hlavných večerných správ v televízii / alebo youtuberi ktorí chcú informovať o udalosti, ktorej boli svedkami. Napíšte scenár a počas prezentácie reportáž predneste. Aký uhol pohľadu zvolíte?

4. skupina: 8 študentov (podľa počtu žiakov):

Ako by vyzeral denník jednotlivých postáv na obraze? Čo si doňho zaznamenali po udalosti, ktorú zachytáva obraz? Alebo po rokoch, keď na udalosť spomínajú s odstupom? Napíšte denník - z pohľadu márnotravného syna (2 študenti), z pohľadu staršieho brata (2 študenti), z pohľadu otca (2 študenti) a z pohľadu sluhu (2 študenti). Následne ich prečítajte spolužiakom.

Záver: Po prezentácii jednotlivých skupín nasleduje diskusia a zhrnutie našich postojov. Živé obrazy môžete počas ich prezentácie odфотографovať a následne vytlačiť a v triede či na chodbách školy vystaviť.

Diskusia:

Diskusia o našom vnímaní jednotlivých postáv, o tom, ako sme sa cítili v „ich koži“, ako presvedčivo na nás zapôsobili naši spolužiaci.

Kto sú jednotlivé postavy obrazu a aké sú vzťahy medzi nimi? Ako by ste charakterizovali otca z Rembrandtovho obrazu? (Nie je to prísny trestajúci muž, je skôr láskavý, chápaný, prijímajúci, milujúci. Vyvracia jednu z falošných predstáv, ktorú niekedy máme o Bohu ako o trestajúcom policajtovi, ktorý si „zapisuje“ naše pochybenia a raz nám ich spočíta. Naopak, je tu predstavený ako milujúci otec, ktorý má svoje deti rád a dôveruje im za každých okolností a chce pre ne len to najlepšie.)

Ďalšie podnety na diskusiu:

Podstatnou zložkou obrazu aj Rembrandtovej tvorby je geniálna práca so svetlom, ktorá modeluje obraz a akoby reflektorovým nasvietením zdôrazňuje čo je na ňom podstatné. Môže symbolizovať riešenie životnej situácie, ktorá sa zdá beznádejná, bezvýhodisková. Aj my v bežnej reči, ak hľadáme riešenie úlohy, problému alebo životnej situácie vravíme, že nás „osvietilo“, „svitlo nám“, zrazu sme sa dokázali na problém pozrieť z nového uhlu pohľadu.

Spomínaš si na takúto situáciu?

Podobenstvo už pred Rembrandtom zobrazovalo mnoho umelcov, keďže kresťanská ikonografia v dejinách umenia hrala dôležitú rolu a v umení až do 19. storočia dominovala. Aj Rembrandt sa iste pokúšal vcítiť sa do jednotlivých postáv a predstaviť si jednotlivé situácie, v ktorých sa márotnatný syn ocital, podobne ako to robíme my keď počúvame slová evanjelia a zapájame našu predstavivosť, predstavujeme si, aké by to bolo keby sme boli očitými svedkami strenutia otca so synom, keby sme boli dokonca jednou z hlavných postáv deja a čo toto podobenstvo hovorí nám osobne.

Obraz je pravdepodobne najznámejším zobrazením tohto podobenstva v dejinách umenia. Odkazujú naň mnohí umelci – výtvarníci či literáti. Za všetkých spomeňme nositeľa Nobelovej ceny za literatúru André Gidea, Jána Johanidesa či knihu Henri J. M. Nouwena *Návrat márotnatného syna*, v ktorej poukazuje na významný detail Rembrandtovho obrazu, ktorým sú otcove ruky. Ich prostredníctvom sa Rembrandtovi podarilo majstrovsky vystihnúť otcovský aj materský princíp komplexnej Božej lásky. Jedna ruka je totiž namaľovaná ako ochraňujúca pevná ruka otca, kým druhá je nežnou chápacou rukou ženy. Je to autorov zámer či náhoda? V predchádzajúcej tvorbe autora nájdeme viacero variantov podobenstva, v ktorých môžeme nájsť paralely s jeho životom. Tento obraz vznikol v poslednom období autorovej tvorby, ktorá sa vyznačuje uvoľneným rukopisom aj zúročením (syntézou) celoživotných skúseností - profesionálneho aj osobného života.

Postup možno podľa potrieb pedagóga aj otočiť a najprv zaradiť praktickú časť (výtvarná výchova) a až následne podnety na diskusiu (náboženská, etická výchova).

Doplňujúce informácie o autorovi:

Rembrandt van Rijn (1606 Leiden – 1669 Amsterdam) je predstaviteľom barokového umenia. Pochádzal z rodiny zámožného mlynára. Bol predposledný spomedzi deviatich súrodencov. Keď mal 23 rokov odsťahoval sa do Amsterdamu, kde pracoval ako úspešný portrétista. Venoval sa tiež biblickým (starozákonným aj novozákonným) námetom a zanechal nám vyše 60 autoportrétov. Nesnažil sa v nich „prikrášľovať“ a aj preto sú istou formou denníka, výpovede o autorovi a jeho živote. Dlhو žil v židovskej časti Amsterdamu, čo sa odzrkadlilo aj na zobrazeniach starozákonných príbehov (miestny obyvatelia sú často modelmi jeho obrazov). Po smrti manželky Saskie (často sa objavuje na jeho obrazoch) mal opakované finančné problémy a jeho dom a zbierka umenia, ktorú budoval, sa dostali do dražby. Keď zomrel neostal po ňom žiaden majetok, okrem šiat a maliarskych nástrojov. Vrável, že umelec má právo vyhlásiť, kedy je jeho zámer naplnený a obraz dokončený. Niektoré časti jeho diel pôsobia skicovito či nedokončene, je to však jeho autorský zámer, ktorý potvrdzuje „živost“ jeho obrazov. Máme pri nich pocit, že sa ocitáme zoči-voči skutočným ľuďom. Aj preto sa jeho zobrazenia biblických scén vymykajú tomu, čo bolo vytvorené pred ním a majú charakteristický „rembrandtovský“ rukopis. Využitie svetla v jeho obrazoch, tzv. temnosvit (chiaroscuro) bolo vždy významotvorné, nie samoúčelné, prispievalo k zdôrazneniu toho, čo je v zobrazovanej scéne podstatné. Bol ovplyvnený aj talianskym umelcom Carravagiom,

ktorý využíval v dramatických výjavoch na zvýraznenie ich účinku tzv. reflektorové osvetlenie. Jeho pozostalosť obsahuje 800 obrazov, 300 grafík a 2000 kresieb a k jeho vrcholným dielam patrí skupinový portrét Nočná hliadka (Rijksmuseum, Amsterdam, 1642) – vo svojej dobe spôsobil škandál, keďže nie každého zobrazovaného bolo na ňom rovnako dobre vidieť, aj keď zaplatiť museli všetci rovnako. Rembrandtova tvorba je nadčasová a zaoberá sa v každej dobe aktuálnymi otázkami zmyslu života, preto oslovuje aj nás v 21. storočí (podľa: E. H. Gombrich: *Príbeh umění*, Phaidon, 1989 a Encyklopedie světového malířství, Academia, 1975).

Márnotratný syn v umení (ďalšie ukážky ikonografie zobrazenia témy márnotratného syna vo výtvarnom umení v prílohe). Čo majú všetky zobrazenia spoločné a naopak, v čom sa líšia? Ktorý obraz ťa najviac oslovuje a prečo?

Slovník pojmov:

barok (podľa gr. baros – hojnosť alebo port. barocco – perla nepravidelného tvaru) - umelecký sloh konca 16. až druhej polovice 18. storočia, ktorý vznikol v Taliansku a šíril sa do celej Európy. Charakterizuje ho záujem o ľudskú dušu, vnútorné prežívanie zobrazovanie postáv a výraznú emotívnosť, má rôzne prúdy a podoby (dynamický, klasicizujúci barok), ktoré súvisia aj s tradíciou konkrétnej krajiny. V sakrálnej architektúre pracuje s iluzívnosťou priestoru a zapojením všetkých zmyslov prostredníctvom hry svetla a tieňa, sochárstva, maliarstva, hudby a i. – tzv. theatrum sacrum. K predstaviteľom baroka patrí napr. Carravaggio, G. B. Tiepolo, G. L. Bernini, P. P. Rubens, Velasquez a iní. Barok prispel k špecializácii jednotlivých žánrov ako je portrét, krajinomalba, zátišie, mravoučné žánre atď. Rembrandt Van Rijn sa vo svojej tvorbe vzdal divadelnosti baroka a sústredil sa na vnútorné dianie a prežívanie zobrazovaných postáv. Jeho najslávnejšie diela sa nachádzajú v Rijksmuseum v Amsterdame.

akčné umenie - pomenúva intermediálne aktivity od začiatku 50. rokov 20. stor., ktoré prekračujú hranicu statického pôsobenia závesného obrazu. Podstatnou črtou a. u. je predvádzanie deja za možnej spoluúčasti divákov. Cieľom akčného umenia je prepájanie a stieranie hraníc medzi umením a životom, ako aj reflexia sociálnej a politickej klímy. Súvisí s overovaním psychických i fyzických limitov umelca (body art) s častým prvkom improvizácie. Podstatnú úlohu vo vývoji a. u. zohrala akčná maľba s dôrazom na umelca ako živého aktéra a fyzický akt maľovania (Jackson Pollock, Yves Klein), hnutie Fluxus, neodadaizmus, nový realizmus, pop art a viedenský akcionizmus. Dominantným obdobím rozvoja a. u. sú roky 1960 - 1970. Zahŕňa v sebe tri dominantné prejavy: happening (koná sa za aktívnej účasti a zapojenia publika), event (realizuje sa osamote) a **performanciu** (za účasti publika ako divákov). K najvýznamnejším predstaviteľom a. u. patria Yves Klein, Claes Oldenburg, Piero Manzoni, Denis Oppenheim, Joseph Beuys a ďalší. Pri akciách bola dôležitá osobná účasť a zážitok diváka. Často po nich neostal žiaden záznam, neskôr boli dokumentované fotografiou alebo videom.

performancia (angl. performance = predstavenie, predvedenie) – ide o termín súvisiaci

s prejavmi akčného umenia, pričom používať sa začal koncom 70. rokov 20. stor. Performancia je charakteristická prezentovaním aktivít pred publikom, pri ktorých sa médiom stáva umelec sám, môže zahŕňať prvky hudby, tanca, poézie, divadla a nových médií. Dôležitým médiom pri jej zaznamenaní sa stáva fotografia a video. Má korene vo futurizme, dadaizme a surrealizme, ovplyvnená je M. Duchampom, konceptuálnym umením a akčnou maľbou J. Pollocka, nadväzuje na skladateľa J. Cagea a antropometrie Y. Kleina.

živý obraz (angl.: living picture, fr.: tableau vivant) - statická scéna obrazu, ktorá môže byť predvedená naživo alebo zaznamenaná fotografiou či videom. Využívať sa začal koncom 19. a v 20. storočí. Herci živými obrazmi často imitovali obrazy a sochy z histórie umenia. Tvoril populárnu formu zábavy pred vznikom filmu a televízie. Vo vizuálnom umení princípy živého obrazu využíva Vladimír Kordoš, na svetovej scéne Cindy Sherman.

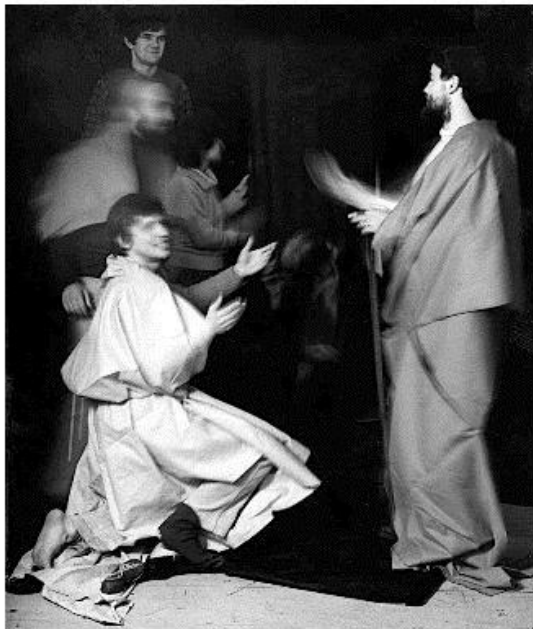
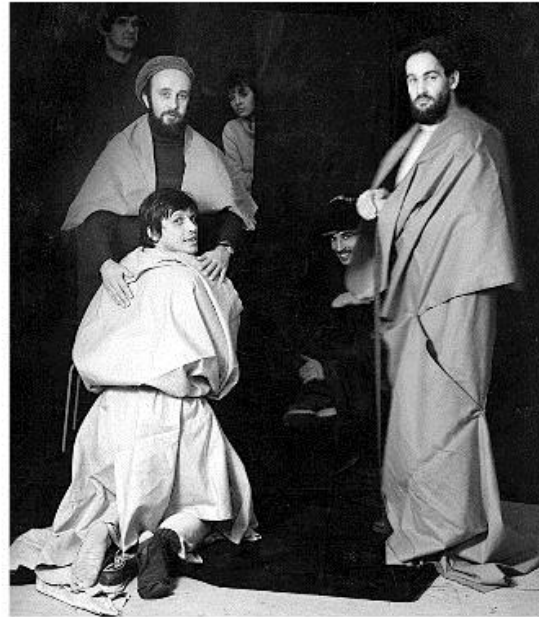
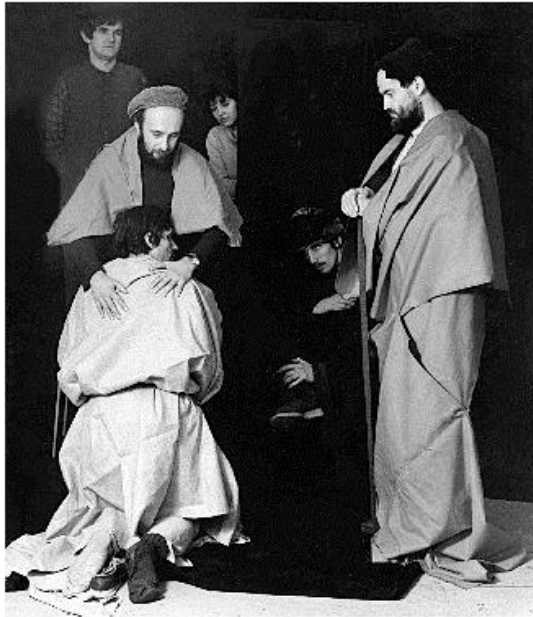
Ukážky prác

Ukážky spracovania ikonografie podobenstva o márnotratom synovi v dejinách umenia s možnosťou komparácie a podnetmi na diskusiu:

Rembrandt Van Rijn: Mánotratný syn, 1661-69. Olej na plátne, 265 x 205 cm, Ermitáž, Petrohrad
Nájdené dňa 28.5.2019 na: <http://www.novykostel.cz/img-text/big/433.jpg>

- Všimnite si detaily obrazu ako sú ruky otca (sú obe rovnaké?), nohy mánotratného syna, kam sa ktorá z postáv pozerá, ktorá je ako nasvietená, kde sa scéna odohráva,...

Vladimír Kordoš: Návrat márnوترatného syna, 1980. Fotografický záznam akcie. Zbierka SNG

Nájdené dňa 28.5.2019 na: https://www.webumenia.sk/dielo/SVK:SNG.UP-DK_1856-a,
https://www.webumenia.sk/dielo/SVK:SNG.UP-DK_1857, https://www.webumenia.sk/dielo/SVK:SNG.UP-DK_1859, https://www.webumenia.sk/dielo/SVK:SNG.UP-DK_1858

· Vladimír Kordoš si v roku 1980 prepožičal Rembrandtovu predlohu, ktorá sa stala podnetom pre jeho tvorivú interpretáciu. Spolu s kolegami výtvarníkmi sa v priestoroch Strednej školy umeleckého priemyslu v Bratislave sami stali živými aktérmi obrazu – vytvorili oživený obraz (tzv. *living pictures, tableaux vivant*), v ktorom sprítomnili Rembrandtov obraz, a tým aj slová podobenstva. Výsledkom sú štyri fotografické fázy príbehu zaznamenané fotografom Jánom Krížikom. Zamerajme sa na dva významné posuny tohto diela: Hlavným aktérom podobenstva – márnوترatným či strateným synom, ktorý sa po sérii životných neúspechov prestáva spoliehať sám na seba a vracia sa k otcovi, je sám autor. Aj v tom môžeme čítať jeho osobný postoj pokory, ale aj jemného humoru a nadhľadu nad sebou samým, jeho stotožnením sa s postavou „mladšieho syna. Druhý posun spočíva v správaní sa staršieho brata. Podobenstvo o márnوترatnom synovi končí sa nespokojnosťou staršieho brata, ktorý sa cítil pozornosťou sústredenou na mladšieho brata odsunutý na druhú koľaj. Podobenstvo v interpretácii Vlada Kordoša má pokračovanie, naznačuje posun práve v príbehu naoko vzorného a bezproblémového staršieho syna: na poslednom zábere práve on prechádza prerodom, otvára svoju náruč a smeruje zvítať sa so svojim mladším bratom. Ani jeho príbeh nekončí a má svoju budúcnosť.

Giorgio de Chirico: Návrat márnokratného syna, 1975. Olej na plátne, 100 x 70 cm

Nájdené dňa 28.5.2019 na: <http://www.fondazionede chirico.org/casa-museo/opere-esposte/il-figliuol-prodigo-1975/?lang=en>

Na obraze umelca tzv. metafyzickej maľby akoby zastal čas, pôsobí nehybne. Je iný ako tradičné zobrazenia tejto témy – autor využíva svoju predstavivosť a fantáziu, ale aj premyslenú kompozíciu (rozostavenie jednotlivých objektov v koho ti otec a márnokratný syn pripomínajú a čo všetko sa z obrazu dá vyčítať?

Murillo: Návrat mánotratného syna, 1667-1670. Olej na plátne, 236 x 262 cm,
National Gallery of Art, Washington

Nájdene dňa 28.5.2019 na: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Return_of_the_Prodigal_Son_1667-1670_Murillo.jpg

- Oproti predchádzajúcemu obrau G. de Chiricca je tento obraz plný živého ruchu. Kde sa odohráva a kto by mohli byť všetky postavy prizerajúce sa stretnutiu syna a otca? A čo nasledujúca kresba E. Špitza? Kde sa odohráva a ako by si ho charakterizoval? Aká nálada v ňom panuje?

Ernest Špitz: Návrat nepodareného syna, 1950-60. Tuš na papieri, 20,9 x 27,7 cm, SNG Bratislava
Nájdené dňa 28.5.2019 na: https://www.webumenia.sk/dielo/SVK:SNG.K_6029